

Žalm 143: Ranní modlitba pro Hospodinova otroka

Martin Lindtner

Z cyklu „Kající žalmy“ (5/5)

*Tento text pochází z archívu kázání sboru Církve adventistů s.d. ve Vyškově.
S obecnými poznámkami k zápisům kázání se můžete seznámit na našich webových stránkách:
<http://vyskov.casd.cz/kazani>*

Žalm 143: Ranní modlitba pro Hospodinova otroka

Úvodní čtení: Ř 3, 19-20

Milí bratři a sestry, modlitba, o které budeme dnes společně uvažovat, je určena pro Hospodinova otroka. Dříve, než se zaposloucháme do jejích slov, bychom si měli ujasnit, zda je to vůbec text určený nám. Kdo je to Hospodinův otrok? Co se od něj očekává? To jsou otázky, které si potřebujeme zodpovědět dříve, než se pustíme do samotného textu.

V soudobém jazyce je slovíčko otrok opředeno spíše negativními asociacemi. Nejčastěji se nám vybaví obrázek černých otroků pracujících za nesnesitelného horka na plantážích. Tuto formu otroctví bychom mohli označit jako tradiční. V podstatě šlo o to, že člověk byl vlastněn jiným člověkem. Otroek byl majetkem jiného člověka. U dnešních forem otroctví není mnohdy vlastnictví jiné osoby tak zřetelné. Otroctví současnosti je charakteristické především donucováním, vykořisťováním a kompletní kontrolou, kterou někdo provádí nad zotročenou osobou. To, co mají však všechny formy otroctví společné, je, že člověk se stává otrokem nedobrovolně. Otroctví, tak jak je známe, není dobrovolnou záležitostí.

Ne tak je tomu s otroctvím v Bibli. Biblické otroctví nemusí mít nutně tyto negativní konotace. V Bibli se člověk k otroctví spíše nechává strhnout, než že je k němu přinucen nedobrovolně. Za všechny biblické otroky můžeme zmínit dva. Starozákonního krále Davida nazývá Hospodin svým otrokem. V Novém zákoně dokonce apoštol Pavel sám sebe označuje za otroka Ježíše Krista. I zde jde o vlastnění – člověk je vlastněn Bohem.

Překladaelé našich Biblí původní výraz otrok raději zjemňují slovíčkem služebník. Ale zůstaňme raději u otroka. Právě pro něj je určena naše modlitba. Biblický otrok je ten, kdo cele a ve všem vykonává vůli svého Pána. Je jeho nástrojem. Nebo ještě jinak: biblický otrok je prodlouženou rukou svého Pána. Je to někdo, skrze koho jedná samotný Hospodin.

Jak později uslyšíme, náš žalmista se do role Božího otroka staví dobrovolně. On jím touží být a zůstat. A dokonce se v modlitbě na své otroctví odvolává. Je velmi překvapivé, co si dovolí tento otrok Hospodinu říci. Vůbec je zarážející, že Hospodinův otrok má právo svému Pánu něco říkat. Dokonce od svého Pána něco očekává. Očekává, že bude jednat v jeho prospěch.

Modlitba, které budeme za chvíli naslouchat, je určena pro každého, kdo je Hospodinovým otrokem (služebníkem). Je to modlitba, kterou Hospodin od svého otroka očekává. Zaposlouchejme se do jejích slov.

Čtení textu žalmu:

Žalm Davidův. Hospodine, slyš mou modlitbu, přej sluchu mým prosbám, odpověz mi pro svou pravdu, pro svou spravedlnost.

Nevcházej v soud se svým služebníkem, vždyť před tebou nikdo z živých není spravedlivý.

Nepřítel mě pronásleduje, můj život tiskne k zemi, do temnot mě vsadil jak od věků mrtvé.

Jsem skleslý na duchu, srdce mi usedá v nitru.

Připomínám si dávné dny, rozjímám o všech tvých skutcích, přemýšlím o činech tvých rukou, rozpínám své ruce k tobě, má duše po tobě žízní jak vyprahlá země.

Pospěš, odpověz mi, Hospodine, můj duch dokonává, neukrývej přede mnou svou tvář, nebo se budu podobat těm, kdo sestupují v jámu.

Ohlas mi zrána své milosrdenství, neboť doufám v tebe. Dej mi poznat cestu, po níž mám jít, neboť k tobě pozvedám svou duši.

Vysvobod' mě od nepřátel, Hospodine, u tebe si hledám úkryt.

Nauč mě plnit tvou vůli, vždyť jsi můj Bůh. Kéž mě tvůj dobrotivý duch vede po rovné zemi!

Pro své jméno mi zachovej, Hospodine, život, ve své spravedlnosti mě vyved' ze soužení, ve svém milosrdenství umlč mé nepřátele, přived' nazmar všechny moje protivníky, vždyť jsem tvůj služebník!

Na základě toho, co říká žalmista v osmém verši, lze usuzovat, že jde o modlitbu ranní. Hned na úvod tedy můžeme shrnout, že máme před sebou modlitbu pro Hospodinova otroka nebo služebníka, kterou pronáší ráno. Zřejmě ještě předtím, než se pustí do práce pro svého Pána. Navíc jsou to patrně slova, která Pán od svého otroka hned zrána očekává. Jsou to slova, jimiž se má Hospodinův služebník obracet ráno ke svému Pánu.

První, co vychází z úst žalmisty, je oslovení jeho Pána. Služebník má právo jej oslovit jménem – *Hospodine*. Zná jméno svého Pána a patrně zakusil i význam jeho jména. *Jsem ten, který je ti nablízku, milý služebníku – jsem tu pro tebe.*

Jméno Pána je to první, co vychází z jeho úst. Hned zrána si tak má služebník uvědomit, kdo je jeho Pán. Komu slouží. Svou pozornost má upnout nikoli na své jednání, nýbrž na jednání Pánovo. Dokonce hned ráno může služebník očekávat, že Pán bude ten den jednat v jeho prospěch. Že nebude jen zpozvdálí přihlížet, ale že bude působivě přítomný. Žalmista není člověk, který prosí jen o sílu přetřpět další den. On hned zrána prosí, aby Hospodin do jeho dne aktivně vstupoval. Toto očekávání pak zaznívá z úst žalmisty ještě několikrát. A je to vůbec to nejpodstatnější na celé žalmistově ranní modlitbě. Očekávání Pána, který bude přítomný a aktivní.

Hned v úvodu zaznívá z úst žalmisty kladné hodnocení jeho Pána. Odvolává se u něho na dvě vlastnosti, s nimiž má pravděpodobně osobní zkušenost: *Tvé jednání očekávám pro tvou pravdu a spravedlnost.* Tomu dnes příliš nerozumíme. Mohli bychom to říci i jinak: *Pane, Ty jsi mě pozval, abych se stal Tvým otrokem. A dal jsi mi určité záruky. Především, že budeš vždy na mé straně a že budeš jednat v můj prospěch. Od Tebe očekávám, že budeš věrný svým závazkům. Že jim dostojíš. Odvolávám se na Tvoji věrnost a trvalost ve vztahu ke mně.*

To všechno je obsahem prvního verše. Takovou modlitbu očekává Pán od svého služebníka hned zrána.

To ale není vše, co žalmista vyslovuje. To je jen samotný začátek. Navzdory všemu, co doposud svému Pánu řekl, není pochyb o tom, že ví, jaké je jeho místo vedle Pána. Svou pozici si zřetelně uvědomuje. Hned zrána si uvědomuje, odkud na svého Pána volá. Služebník ví, že nemá šanci si Pánovu přízeň zasloužit. Naopak. To co by si zasloužil, je soudní přelíčení. Ví, že si nezaslouží být v blízkosti svého Pána, přesto na něj už ráno volá. Ví, že si zaslouží spíše trest než Pánovu přízeň, navzdory tomu se k němu obrací. Hospodinův služebník si je dobře vědom svých možností a kvalit. Nebo bychom raději měli říci – svých omezení a nehodnosti. On ví, že nikdo z živých nedokáže svůj vztah k Pánovi udržet ve vymezených hranicích. Že ty hranice neustále překračuje. Navzdory tomu má odvalu volat už ráno na svého Pána a všechno zlé mu na sebe vyzradit.

Z třetího verše se dovídáme, že žalmistu pronásleduje nepřítel. Co je to za nepřítele, nám žalmista neprozradí. Zůstává nepojmenovaný a tak trochu tajemný. Asi záměrně. Ale ze souvislostí v původním textu lze vyčíst, že tento nepřítel nějak souvisí se soudem a překračováním vymezených hranic, o kterých byla řeč ve verši předchozím.

Vlastně celá část žalmistovy modlitby od druhého po čtvrtý verš tvoří jeden vnitřně propojený celek. Hospodinův služebník nejprve prosí: *nevcházej v soud* a tuto myšlenku pak až do čtvrtého verše obohacuje a rozvíjí. *Nevcházej v soud, protože žádný není spravedlivý; žádný není spravedlivý, neboť existuje tajemný nepřítel, který je nad mé síly. Nepřítel, který mě vyřazuje z Tvé blízkosti, Pane, nepřítel, který paralyzuje veškerou mou motivaci i mou vůli.*

Žalmista se nesnaží obhajovat, neboť zřejmě ví, že nepřítel není někdo, kdo ho ohrožuje zvenčí. Naopak je to někdo, kdo ho ohrožuje zevnitř. Snad bychom mohli říci, že žalmista je sám sobě nepřítelem. Ví, že se sám vyřazuje z blízkosti svého Pána. Ví, že celý svůj život by mohl shrnout dvěma slovy – *nejtemnější temnota*. Ale naštěstí je tady pro Hospodinova služebníka vždy nové ráno. Nová šance, kdy může volat na svého Pána.

To, co zde o sobě Hospodinův služebník sděluje, je přinejmenším zarážející. To bychom od Hospodinova služebníka neočekávali. Ale je to jedna z prvních proseb, kterou již zrána adresuje svému Pánu. *Nevcházej v soud, vždyť nikdo z živých není spravedlivý.*

Tvrzením, že nikdo z živých není spravedlivý, si ovšem žalmista nevytváří laciné alibi. On si to na vlastní kůži uvědomuje, a to velmi intenzivně. To je ten tajemný nepřítel, který ho zevnitř ohrožuje a paralyzuje. Vlastní nespravedlnost, vlastní neschopnost udržet svůj vztah k Hospodinu ve vymezených hranicích. Žalmista zná krutost tohoto nepřítele i svou vlastní bezbrannost vůči němu. Ví, že to jediné, a snad i nejlepší, co může ve své beznadějně pozici udělat, je hned zrána se svěřit Hospodinu. Svěřit se mu se svou nespravedlností i neschopností s tím cokoli udělat.

Hospodine, tady je Tvůj služebník se svou nespravedlností a nehodností. Přesto mám odvahu se nazývat Tvým služebníkem. Chci být Tvým služebníkem. Záleží mi na tom, abych jím byl. Navzdory své bezmoci udržet vztah k Tobě ve vytyčených mantinelech. A snad můžeme v duchu žalmistovy modlitby dořici: Kdybych nemohl být Tvým služebníkem, tak mě ten nepřítel přemůže. Tak zůstanu v nejtemnější temnotě sám sobě nepřítelem. Jedině jako Tvůj služebník mám naději, že mě ten tajemný nepřítel nepřemůže.

Počínaje pátým veršem začíná se v nejtemnějších koutech žalmistova nitra rozněcovat ranní jiskra naděje. Obsahem této naděje je vědomí, že bude moci zůstat Hospodinovým služebníkem jaksi navzdory své nehodnosti. On má svou naději o co opřít. Může ji opřít o minulost. O to, co už s Hospodinem prožil on sám, nebo jiní Hospodinovi služebníci. Žalmista popisuje v pátém verši třemi slovesy určitou vnitřní aktivitu, která se v něm odehrává, i když se v něm možná ještě mísí s působením nepřítele.

Poté, co žalmista v prvním verši osloví Hospodina jménem a co si bolestivě uvědomí svůj statut vedle svého Pána, *pamatuje, mumlá a rozjímá*. Naděje mu svítá v okamžiku, kdy přestává myslet na svou nehodnost a začíná se vnitřně soustředit na Hospodinovo jednání. Svítat začíná ve chvíli, kdy se minulé prožitky stávají aktuální přítomností. Možná bychom mohli říci, že to ani nemusejí být jeho zkušenosti s Hospodinem. Mohou to být zážitky jiných služebníků, do jejichž příběhů on teď zrána vstupuje.

Žalmistovo pamatování a rozjímání nad Hospodinovými činy není podobné tomu, co často slycháváme: „Za našich starých časů to bylo jinak. Už je to všechno pryč. Ty staré dobré časy už se

nikdy nevrátí.“ Takto se žalmista v minulosti nepřehrabuje. On si minulost zpřítomňuje. On ji znovu prožívá. Minulost proměňuje v přítomnost. A tato aktuálně prožívaná minulost prosvětluje temnotu noci. Dává naději, že prožije další den jako Hospodinův služebník.

Dnes nevíme, co bylo tím ránem a nocí. Mohla to být skutečná noc a skutečné ráno, které se pravidelně opakují. Ale protože žalmistova řeč je poezií, může jít také o básnický obraz. Temnota a ráno. Možná žalmistovo jitro nastává po nějaké delší noci, jiné než která se pravidelně střídá se dnem. Žalmistova slova mohou být modlitbou, která přišla po dnech temného odloučení od Pána. Po dnech, kdy vítězil tajemný vnitřní nepřítel. Ale žalmista má naději, že i po dlouhém období v nejtemnější temnotě přijde zase ráno. Ráno přichází ve chvíli, kdy se začíná obracet na Hospodina slovy této modlitby. Slovy, která Pán očekává od svého otroka. Slovy, která prosvětlují temnotu noci.

Tímto zábleskem naděje ukrytým v pátém a šestém verši končí první polovina žalmistovy modlitby. Dověděli jsme se v ní, že i Hospodinův služebník prožívá temné chvíle v životě. Chvíle odloučení, okamžiky, kdy nedovede udržet vztah ke svému Pánu ve vymezených hranicích. Také víme, že služebník chce svou pozornost zaměřit na Hospodinovo jednání během dne. Ba dokonce, že toto jednání od svého Pána očekává, že si ho nárokuje. Druhá část modlitby, kterou se budeme nyní zabývat, konkretizuje to, co může Hospodinův služebník již zrána od svého Pána očekávat.

Žalmista ví, že jediná šance, jak zůstat Hospodinovým služebníkem, je právě v jednání jeho Pána. Asi proto na něj v sedmém verši znovu tolik naléhá: *Pospěš. Očekávám Tvé jednání, Pane. Neodvracej se ode mě. Vždyť jsem Tvůj služebník. Nechci, abys jen zpozvdálí přihlížel. Chci, abys už od rána aktivně vstoupil do mého dne. Jen tak bude mít ten den – možná můj život – nějaký smysl.*

Druhá část žalmistovy modlitby je něčím pozoruhodná. Nápadně často se v ní objevují slovesa ve zvláštním tvaru, který čeština nezná. Tento tvar sloves bývá označován jako způsobovač. Hebrejšтина zná tři různé stupně, které vyjadřují intenzitu slovesa. Základní tvar je například: hraji na kytaru. Druhý intenzivnější tvar: hraji na kytaru, hraní mě baví a docela mi to i jde. A třetí stupeň je náš způsobovač: hraji na kytaru a svým hraním strhávám ke hraní i ostatní kolem sebe.

Slovesa v tomto tvaru se často používají pro popis Božího jednání. Hospodin jako způsobovač určitého jednání člověka. Takového Hospodina – způsobovače žalmista v druhé části své modlitby očekává. Nárokuje si Pána, který bude v jeho životě aktivně působit.

Hospodine, *způsob, abych uslyšel o Tvém milosrdenství.* Dej mi najevo, že pro mě chceš udělat víc, než co je povinen udělat Pán pro svého otroka. Potřebuji, abys pro mě udělal víc, jinak nemám šanci.

Co je to „víc“, co může od Hospodina očekávat každý služebník? *Hospodine, dej mi zakusit Tvoje cesty.* Nechci o nich jen slyšet. Chci se jimi dnes sám vydat. Chci se vydat tím směrem, který jsi pro mě určil. Způsob, ať ten směr rozpoznám a vydám se jím. Víím, že sám bych ho nenašel. A i kdyby snad, asi bych neměl sílu vykročit.

Způsob také to, že už mě nebude ohrožovat ten můj vnitřní nepřítel. Víím, že mě diskvalifikuje ze vztahu s Tebou. Víím, že mě vytrhává z Tvé blízkosti. Ale sám ho nepřemůžu. Víím, že mě můžeš z jeho spárů vytrhnout.

Nauč mě plnit Tvou vůli. Potřebuji, abys mě intenzivně vyučoval o tom, co si přeješ. Vždyť jen tehdy mohu být a zůstat tvým služebníkem, když mě toto naučíš.

Způsob i to, ať mě nezmitá vlastní nitro, ale ať jsem zmítán radši Tvým větrem. Rozdýchej ve mně kus ze sebe. Obživ mě. Udělej pro mě něco navíc, vždyť jsem Tvůj služebník.

To všechno jsou konkrétní věci, které může každého rána očekávat Hospodinův služebník od svého Pána. Můžeme to vyjádřit ještě silněji. Náš Pán přímo očekává, že si jeho otrok bude u něj toto nárokovat. Že Hospodin bude takto působivě přítomný.

Milí bratři a sestry, dnešní kázání bylo určeno všem Hospodinovým otrokům. Všem jeho služebníkům. Zaposlouchali jsme se do slov modlitby, kterou Pán očekává od svého služebníka po období temnoty. Ať už noci doslovné nebo obrazné. Jsou to slova, která tuto temnotu prosvětlí.

To první a nejdůležitější, kam má služebník hned z rána zacílit svou pozornost, je Pánovo jednání, Pánovo působení, Pánova přítomnost, Pánovy kvality. Navíc Pán od svých služebníků očekává, že si na Něm budou nárokovat konkrétní jednání, které je popsáno v druhé části modlitby. Služebníkovo oslovení Pána je velmi naléhavé, protože si uvědomuje, z jaké pozice na Pána volá. Zná svou neschopnost udržet svůj vztah k Pánu ve vymezených hranicích. Zná tajemného nepřítele, který jej vyřazuje z Pánovy blízkosti. Ví, že je sám sobě často největším nepřítelem. Ví, že život má hodnotu, jen pokud jej prožívá jako Pánův služebník. A proto se hned z rána obrací s naléhavou modlitbou na svého Pána. Kež tato modlitba prosvětluje temnotu všech Hospodinových služebníků. Amen.

Závěr (k celému cyklu kajících žalmů)

V této práci jsme se věnovali tématu kajících žalmů. Cílem nebylo podat vyčerpávající výklad jednotlivých textů. Přesto solidní exegeze byla základem, na kterém jsme stavěli. Záměrem práce bylo zesílit poselství starobylých textů tak, aby se staly inspirací pro modlitby dnešního Hospodinova vyznavače.

Jádro práce tvořilo pět kázání na texty žalmů: Žalm 6 – Hluboký zpěv pro člověka pod Božím trestem; Žalm 32 – Modlitba nebo odsouzení?; Žalm 102 – Modlitba padající do Hospodinem vyprázdněného člověka; Žalm 130 – Z propasti křičím k Tobě, Pane!; Žalm 143 – Ranní modlitba pro Hospodinova otroka.

Žalmy pokládáme za modlitby, jimž Hospodin přitaká. Které chce Bůh od člověka slyšet. Právě proto jsou součástí biblického kánonu. Jsou to slova, která mají v člověku zůstat a z člověka k Hospodinu vystupovat. Tak mohou působit vnitřní proměnu s razancí, jež je vlatná pouze Hospodinovu Slovu. Žalmy jsou součástí Božího Slova, jímž Hospodin přemáhá svůj nevěrný lid. Právě člověčí nevěra nebo neschopnost udržet svůj vztah k Hospodinu ve vymezených hranicích je myšlenka, která prostupuje kající žalmy jako červená niť.

Žalmista a každý, kdo se jeho slovy modlí, poznává svůj statut před Bohem. Ví, že na Hospodina volá z propasti beznaděje a nehodnosti. Ale podstatné je, že volá. Někdy možná křičí z posledních sil, jindy přikazuje či zvyšuje hlas. To vše je v modlitbě dovoleno. Věrný je podle kajících žalmů právě ten, kdo na Hospodina ještě stále volá. Ten, kdo na Boha nezanevřel navzdory těžkému údělu, který člověka častokrát pronásleduje. Nechat se strhnout k modlitbě, nechat se strhnout Božím Slovem v žalmech, to je, oč tu běží.

Pro autora práce se mnohé z těchto žalmů staly osobní modlitbou. Modlitbou, která v těžkých chvílích pomohla obnovit důvěru v Hospodina.

Literatura (týká se celého cyklu kajících žalmů)

Bible : Bible Svata : Všecka svata písma Starého i Nového zákona : podle posledního vydání kralického z roku 1613. Biblické dílo.

Bible : Biblia Hebraica. Stuttgart : Wurttembergische Bibelanstalt Stuttgart, 1968.

Bible : Český studijní překlad. Praha : Nakladatelství KMS, 2009.

Bible : Jeruzalémská Bible : Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2009.

Bible : Písmo svaté Starého i Nového zákona : český ekumenický překlad. Praha : Česká biblická společnost, 1998.

BARTH, Karl. *Uvedení do evangelické teologie. Praha : Kalich, 1988.*

BOGNER, Václav. *Žalmy. Praha : Zvon, 1995.*

BONHOEFFER, Dietrich. *Život v obecnství. Praha : Návrat domu, 2006.*

DANIEL, Radek. *Výklad žalmu 6. Nepublikováno.*

DEJMALOVÁ, K.; BALABÁN, M. *Cesty vzhůru. Praha : Oikoymenh, 1997.*

- DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. Praha : Návrat domu, 1996.
- FILIPI, Pavel. *Kdo slyší můj nářek?: Poselství kajících žalmů*. Třebenice : Mlýn, 1997.
- FILIPI, Pavel. *Pozvání k naději*. Praha : Kalich, 2006.
- FISCHL, Viktor. *Kniha Žalmů*. Praha : Melantrich, 1998.
- FLOYSVIK, Ingvar. *When God becomes my Enemy : The Theology of the Complaint Psalms*. Saint Louis : Concordia Publishing House, 1997.
- GERSTENBERGER, S. Erhard. *The Forms of the Old Testament Literature vol. XV : Psalms, Part 2, and Lamentations*. Grand Rapids, Michigan : William B. Erdmans Publishing Company, 2001.
- HELLER, Jan. *Hlubinné vrty*. Praha : Kalich 2008.
- HELLER, Jan. *Na čem mi záleží : Rozhovory nad Biblií*. Praha : Vyšehrad, 2009.
- HELLER, Jan. *Pozdní sklizeň*. Praha : Advent-Orion, 2000.
- HELLER, J.; BENEŠ, J. *Poutní písně*. Praha : Advent-Orion, 2001.
- HORÁK, Martin. Výklad žalmů u Dietricha Bonhoeffera. *Theologická reflexe*. 2011, ročník XVII, č. 1, s. 33-48.
- HRBATA, Josef. *Písně království I., II*. Olomouc : Matice Cyrilometodějská, 1996.
- LÉON-DUFOUR, Xavier a kolektiv. *Slovník biblické teologie*. Praha : Academia, 2003.
- MAYS, L. James. *Interpretation : A Bible Commentary for Teaching and Preaching : Psalms*. Louisville, Kentucky : Westminster John Knox Press, 1994.
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha : Kalich, Česká biblická společnost, 1992.
- PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha : Kalich, 2006.
- VOKOUN, Jaroslav. *Číst Bibli zase jako Bibli : Úvod do teologické interpretace Písma*. Praha : Česká biblická společnost, 2011.
- Výklady ke Starému zákonu III*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- WALTNER, H. James. *Believers Church Bible Commentary : Psalms*. Scottdale, Pennsylvania : Herald Press, 2006.

Internetové zdroje

- CHRISTENSEN, L. Duane. *Logoprosodic analysis of the entire Psalter*. [cit. 26. října 2011]. Dostupné z www: <http://www.bibal.net/04/proso/psalms-ii/psalms-ii.html>
- GESENIUS. *A Hebrew and English Lexicon to the Old Testament*. London : Whittaker, Treacher and co., 1832. [cit. 20. dubna 2011]. Dostupné z www: <http://www.google.cz/books?id=OXxFAAAAcAAJ&hl=cs>

PHILLIPS, George. *The Psalms in Hebrew with a critical, exegetical and philological Commentary*. London : John W. Parker, West Strand, 1846. [cit. 16. listopadu 2011]. Dostupné z www:

http://www.google.cz/books?id=-iYEAAAAQAAJ&hl=cs&redir_esc=y

PRUDKÝ, Martin. *Být pamětliv*. [cit. 8. března 2012]. Dostupné z www:

<http://www.etf.cuni.cz/~prudky/mptexty/97zakar.html>

TERRIEN, Samuel. *Critical Eerdmans Commentary : The Psalms : Strophic Structure and Theological Commentary*. Grand Rapids, Michigan : Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2003. [cit. 16. listopadu 2011]. Dostupné z www:

<http://books.google.cz/books?id=NI2ECLsbIAQC&printsec=frontcover&dq=psalms+structure&hl=cs&sa=X&ei=daipT82AMeTR4QSjy5CoCw&ved=0CDoQ6AEwAQ#v=onepage&q=psalms%20structure&f=false>

WEISER, Artur. *The Psalms : A Commentary*. Philadelphia : The Westminster Press, 1962. [cit. 16. listopadu 2011]. Dostupné z www: <http://archive.org/details/psalmscommentaryOOweis>